

ОГЛЕД О ЕТИЧКИМ ВРЕДНОСТИМА ТЕЛЕСНОГ КРЕТАЊА-ВЕЖБАЊА У ДЕЛУ МИЛИВОЈА МАТИЋА

Божо Бокан¹ и Милош Марковић¹

¹ Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Београду, Србија

УДК 796.01:140.8 Матић М.

САЖЕТАК

У теоријском огледу аутори су извршили анализу радова једног од најзначајнијих теоретичара и методичара физичког васпитања у Србији, редовног професора др Миливоја Матића. У фокусу анализе нашле су се четири публикације овог аутора: „Час телесног вежбања“ (1978), „Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања-вежбања“ (1982), „Физичко васпитање – увод у стручно-теоријску надградњу“ (1990) и „Општа теорија физичке културе“ (2005). Уз примену теоријске анализе и анализе садржаја наведених дела а ослањајући се на теоријске концепције водећих теоретичара и филозофа, аутори су интерпретирали могући допринос Миливоја Матића теорији и пракси физичког васпитања, као и општој теорији физичке културе. Као оригинални допринос теорији и пракси физичког васпитања, може се сматрати „Матићева методика морала“ по узору на Кантову деонтолошку етичку теорију. На плану опште теорије физичке културе, уводећи у теоријске расправе елементе филозофског мишљења, Миливоје Матић је теорију физичке културе подигао на ниво филозофске контемплације, што је његов оригинални допринос у развоју опште теорије физичке културе.

Кључне речи: Миливоје Матић / Телесно кретање-вежбање / Етичке вредности / „Матићева методика морала“ / Зачеци филозофије физичке културе

УВОД

У периоду од 38 година (1961-1998) које је провео као професор Факултета физичке културе Универзитета у Београду, професор Миливоје Матић је објавио 173 рада (Бокан, Б., 2000:25), а након одласка у пензију још 12 радова. Са укупно 185 радова из различитих области физичке културе, по нашем увиду, сврставају Миливоја Матића међу ретке делатнике на подручју физичке културе који је за свога живота објавио велики број радова.

Својим писаним радовима и непосредним педагошким утицајима како на студенте, тако и на педагоге из школске праксе, професор Миливоје Матић је остварио један од најзначајнијих утицаја на развој теоријске мисли и њене примене у пракси физичког васпитања у Србији. У ширем контексту, радовима из теорије физичке културе, проширио је утицај и на развој опште теорије и филозофије физичке културе.

Од укупног броја наведених радова, најзначајније публикације које су оствариле утицај на развој теорије и праксе физичког васпитања су: „*Час телесног вежбања*“ (1978) и „*Физичко васпитање – увод у стручно-теоријску надградњу*“ (1990). На простору опште теорије физичке културе, најзначајније публикације су: „*Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања-вежбања*“ (1982) и „*Општа теорија физичке културе*“ (2005).

Из укупног стваралаштва Миливоја Матића, наведене четири публикације, по нашем увиду спадају у језгрену писану материју која је својим идејама и проницањем у само биће физичке културе остварила највећи утицај на развој теорије физичког васпитања и опште теорије физичке културе.

Уз примену теоријске анализе и анализе садржаја наведених дела, а ослањајући се на теоријске концепције водећих теоретичара и филозофа, аутори су интерпретирали могући допринос Миливоја Матића сагледавању етичких вредности телесног кретања-вежбања.

ТЕОРИЈСКА БАЗА

Већ у својим првим објављеним радовима, а нарочито у делу „*Час телесног вежбања*“ (1978), Миливоје Матић је својим идејама наговестио да се у физичкој култури појавио луцидни мислилац и стваралац. Постављајући себи као мото књиге необичну мисао као исходиште сваког почетка: „*На почетку би кретање...и оста...превасходно као вежбање*“, Матић је увео нашу струку у предворје антропологије и филозофије физичке културе.

Та унутрашња потреба за теоријско-филозофским оквиром оријентације у физичкој култури, трасирала је Матићев каснији мисаони напор ка конституисању „*телесног кретања-вежбања: од стварности по себи до вредности за неког*“, при чему је изнедрио једну од најзначајнијих онтолошких мисли у физичкој култури (Матић, М., 1978:15):

„Телесно кретање-вежбање је појединачни људски чин којим се механичке промене властитог тела, као стварност по себи у конкретној људској пракси претварају у вредност за неког“

У антрополошком смислу, и ако се „кретање“ и „вежбање“ налазе у јединству супротности (отуда језичка сложеница „кретање-вежбање“), Матић је мисаоно раздвојио „кретање“ од „вежбања“ и претпоставио да „*телесне вежбе не постоје као неке „посебне суштине“, независно од телесног кретања као чина човековог практичног живота“* (Матић, М., 1978:10), али да је „*телесно кретање тек á posteriori телесно кретање-вежбање*“ (Матић, М., 1978:11):

*„Ако се одређено телесно кретање изводи под одређеним условима (специфично значење и организација чина) оно **може бити** сматрано телесним кретањем-вежбањем“.*

Ту суштинску разлику између „кретања“, као genus proximum-a, и „вежбања“ као differentia specifica, Матић је пронашао у специфичном значењу односа „кретање-вежбање“. Објашњавајући суштинску разлику између „телесног кретања“ и „телесног вежбања“, Матић логички анализира однос „објективног“ и „вредносног“ плана кретања-вежбања, истичући да на објективном (стварном) плану између телесног кретања (уопште) и телесног кретања-вежбања нема никакве разлике. Тек онда, када се кретање човечијег тела изводи са ЦИЉЕМ, као свесни, рационални, вољни и слободно изабрани пројекат за један чин, онда га можемо сматрати телесним вежбањем.

Значење вредносног плана односа кретање-вежбање, Матић објашњава на следећи начин (Матић, М., 1978:11):

*„Вредносни план је план процењивања, одређивања смисла и значења свему што постоји као садржај свести субјекта (укључујући и њега самог). Ту једна објективна чињеница – у нашем случају телесно кретање – поред тога што (стварносно) **јесте** почиње и да (вредносно, субјективно) **значи**, тј. да буде „везник“ (инструментализација) између реалног, тј. постојећег, и идеалног, тј. пројектованог; веза између оног што појединачни човек који*

пројектује (тј. ствара свој идеал и тежи ка њему) **јесте** (-сада) и оног што он **није** (-још), али је његова реална могућност“.

Истраживачи у физичкој култури су утврдили да је највећи број емпиријских истраживања квантитативне оријентације ишао у правцу утврђивања позитивног утицаја телесног кретања-вежбања на биолошки статус човека (Бокан, Б., 2013) а ређе на интердисциплинарне приступе: психолошки, социолошки, етички, естетички, аксиолошки, онтолошки и други утицаји у процесу сагледавања холистичког погледа на објективну стварност телесног кретања-вежбања. Матић је међу ретким теоретичарима у физичкој култури поставио премисе таквог једног новог приступа и у складу са тим задао правац развоја мисли у физичкој култури као практичној делатности која своју генеричку суштину сагледава и у процесу сазнања, а како каже Матић: „Та сазнања постају вредности так ако се уведу као делујући агенс у домен личног живота појединца“ (Матић, М., 1978:14).

Преко те мисли, Матић нас уводи у разумевање телесног кретања-вежбања као стваралачког чина у коме све више покушава да проникне у најтананије везе између телесног кретања-вежбања и смисла самог чина вежбања. Анализирајући однос телесног кретања човека у процесу рада и производње, и телесног кретања-вежбања као слободне и себи-сврсисходне активности у слободном времену, Матић истиче следеће (Матић, М., 1978:12):

*„Имајући у виду да рад и производња често имају и прерогативе нужности и неслободе – могло би се закључити да је **циљ телесног кретања, вежбања, ипак, ближи генеричком језгру човека**“.*

По мишљењу Кангрге, то генеричко језгро човека највише се одсликава у појму слободе (Кангрга, М., 2004:105):

*„**Слобода је претпоставка могућности како етичко-моралне сфере уопће, тако и њезиних основних појмова („предмета“) – добра и зла**“.*

Наводећи мишљење Шелинга, Кангрга даље истиче (Кангрга, М., 2004:282):

*„Форма опће воље јест слобода уопће, а њезина материја јест моралитет. Дакле, **слобода није зависна од моралитета, него је моралитет зависан од слободе**. Не зато што и уколико сам моралан, јесам слободан, него зато што и уколико хоћу да будем слободан, треба да будем моралан“.*

Претходну мисао Кангрга ојачава Хегеловим ставом (Кангрга, М., 2004:283): „Само по својој бити слободан човек може бити и субјект и објект

како моралитета, тако и права (зато Хегел у том контексту каже: 'Колико права, толико и дужности, и обратно!')

Кант сматра да је појам слободе кључ за објашњење аутономије воље (Кант, И., 2008:101):

„Воља је једна врста каузалитета живих бића уколико су она умна, а слобода би представљала ону особину тога каузалитета по којој он може да дела независно од туђих узрока који га детерминирају, као што је природна нужност особина каузалитета свих безумних бића по којој њихово делање одређује утицај страних узрока“.

Кант даље наводи (Кант, И., 2008:111):

„Са идејом слободе пак нераздвојно је повезан појам аутономије, а са појмом аутономије нераздвојно је повезан општи принцип моралности који у идеји лежи у основи свих радњи умних бића, исто онако као што је природни закон у основи свих појава“.

Једну од кључних тема у физичкој култури, Матић је развио у делу монографског типа: *„Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања-вежбања“* (1982), где је у уводном делу засновао једну од најчвршћих теоријско-филозофских концепција о *„Вредностима телесног кретања-вежбања и телесном кретању-вежбању као извору вредности“*. Идеје које су зачете и детаљно разрађене у овом делу, даље су разрађиване и доживеле су своју надградњу у уџбеницима: *„Општа теорија физичке културе“* (1992) и *„Општа теорија физичке културе“* (2005).

Оно о чему желимо данас да подсетимо нашу стручну и научну јавност, јесте Матићев оглед о *„Етичким вредностима телесног кретања-вежбања“*, као једној од доминантних вредности физичке културе.

Зато, одмах на почетку овог излагања, треба истаћи Матићеву мисао која је увела у теорију физичке културе Кантовски етички модел категоријског императива, (Матић М., 1982:118):

„Основна морална јединица у физичком васпитању и у физичкој култури је: (морална) навика редовног и систематског бављења телесним кретањем-вежбањем као личним, непосредним (физичким) чином“

Да би се постигла (морална) навика редовног и систематског бављења телесним кретањем-вежбањем, неопходна је навикнутост на напор као конститутивни елемент стваралачког живота, због чега Матић истиче:

*„У постизању овог стања прихватања **физичког напора као онтолошке дате људског бића**, култура и физичко васпитање као њен део имају непроцењив значај. Физичко васпитање и јесте и мора још више бити и васпитање за 'физички напор' (Матић М., 1982:110-111. – наше подв.).*

У објашњењу наведеног става Матић полази од сазнања, да у основи сваког „мишићног“ напора одраслог нормалног човека лежи тоталитет његовог генеричког бића, његова свест, његова вредносна опредељеност, његов морал, и да је у складу са тим напор неодвојив од појма свести. Тако лични напор постаје свест о квалитету једне функције, а стални напор постаје временом сазнање о вредности те практичне активности. Таквом логичком анализом, Матић долази до одређења саме онтологије морала човека, указујући да (Матић, М., 1982:1149):

*„...у основи сваког **физичког напора лежи његов морал, његов „дух“**, а да је свака морална савршеност човека у тесној вези с његовом физичком основом“.*

Матић сматра да се самореализација и лично опредељење за телесно кретање-вежбање може остварити само ако су задовољени одређени историјски, друштвени и лични предуслови и наводи следеће (Матић, М., 1982:101):

„О етичким вредностима телесног кретања-вежбања се може говорити, пре свега, уколико је индивидуа достигла ниво психичке и социјалне зрелости, ако је у конкретном друштву нашла своје место и ако се реализује у разноврсним социјалним интеракцијама, односно ако живи у културним и историјским околностима у којима је (само)реализација личности један не само толерисан, већ и нормативни факат“.

Након сазнања о моралној вредности телесног кретања-вежбања, да би се физички напор одвијао редовно, као апсолутни услов (condition sine qua non) у личном понашању појединца мора да постоји ред, у ком случају се та тенденција понашања даље вежбањем учвршћује. Зато Матић говори о „**поунутрењу**“ телесног вежбања, које вежбање претвара у навику и потребу, у процес рађања самог човека (Матић, М., 1982:117):

„Телесно кретање-вежбање одраслих људи које ови изводе прегорно у дужем временском периоду, када се то вежбање већ скоро „поунутрило“, када је постало њихова навика и почиње да „дејствује“ као потреба – бива понекад доживљено, доиста, као „светковина бића“. Извршено телесно кретање-вежбање је и дело са својом објективацијом у материјалном супстрату онога ко га је извршио, али истовремено оно је и интима, духовна и емотивна потврда делаоца о његовом сопственом напретку: човек се рађа“.

Међутим, тај процес „рађања“, није ни мало једноставан, иако је позната Фромова мисао: „*Читав живот појединца није ништа друго до процес рађања самог себе*“ (Фром, Е., 1980:49). Пренето у простор физичке културе, чин „рађања самог себе“ постаје један од важнијих задатака педагога физичке културе. То Матић схвата на прави начин и у простору методике физичког васпитања истиче 5 (пет) „основних пројекција куће“, или пет основних задатака-утицаја које наставник мора да изврши на ученике у процесу свог педагошког рада: СПОСОБНОСТИ, УМЕЊА, ЗНАЊА, ПРИМЕНЕ и **УВЕРЕЊА** (Матић, М., Бокан, Б., 1990:120).

И ако пета пројекција по реду набрајања – **УВЕРЕЊА**, у контексту „поунутравања“ телесног кретања-вежбања, постаје **ТЕМЕЉНА** у стабилној изградњи стручне „куће“ педагога физичке културе, тако што бива уграђена у други део дефиниције циља физичког васпитања, која је примењивана у школском систему до 2000. године: „...**трајно подстицање ученика да активности у њој уграде у свакодневни живот и културу живљења уопште**“ (Матић, М., Бокан, Б., 1990:121 – наше подв.).

У даљим теоријским напорима да се разраде ставови о подстицању ученика у настави физичког васпитања, педагозима је познат Матићев идеограм о потреби, не само побеђивања, већ и убеђивањем ученика (Матић, М., Бокан, Б., 1990:115):

*„Развијајмо заставе за појединачна и групна прегнућа на којима ће писати: **Лепо је и тешко јеПОБЕДИТИ**,... али знајмо да се ту не завршава наша педагошка порука, јер нас главни напори и највећа добит чека од непосредног (уз јарбол са заставом победе) подизање читавог једног обелиска на којем је дописан наставак поруке са заставе који гласи... **а како је тек лепо и колико је тек тешко УБЕДИТИ!**“*

Овакав теоријски приступ омогућио је Матићу један нови приступ у методици физичког васпитања који је он дефинисао као: **Нова методика – „Корак напред и навише“** (Матић, М., Бокан, Б., 1990:141).

У том новом приступу, поред досадашње „*Методике обучавања и усавршавања моторичких форми-техника*“ и „*Методике развијања и одржавања физичких способности-кондиција*“, Матић инсистира и на следећим новим облицима педагошког деловања на ученике: „**Методика тражења смисла и подстицаја за опредељење и за пристајање на вежбање**“ и „**Методика учвршћивања и истрајавања у чину вежбања**“. У том новом приступу методици, Матић инсистира да се методика физичког васпитања мора утемељивати на **УБЕЂИВАЊУ** (у вредности физичког васпитања), на **НАВИКАВАЊУ** (на физичке активности, на њиховом практичном примењивању), и на **ПОДСТИЦАЊУ** (да се у тој навици и пракси истрајава).

Трагајући за идејама које Матићеву мисао уводе у предворје Кантовог категоричког императива, долазимо до појма **аутономије личности** која постаје основни услов за етику слободе, достојанства и аутономије појединца о чему Матић размишља на следећи начин (Матић, М., 1982:101):

„Да би се, пак, конституисала категорија етичке вредности личност мора бити аутономна (наравно, у мери у којој је то уопште могуће једном друштвеном бићу), да буде окренута сама себи и свом (само) реализовању (опет у мери у којој је то могуће без припадања другима и без делотворности других у нама)“.

За аутономну личност је по Матићу, степен сопствене сатисфакције неупоредиво важнији од спољњег успеха (Матић, М., 1982:101):

*„Аутономна личност не само да није обавезна пред другим да ради на свом усавршавању телесним кретањем-вежбањем (васпитање и образовање) и не само да нема порива да ту своју усавршеност манифестује, упоређује и доказује пред другима и против других (спорт), већ се осећа слободном да то (само) реализовање (и) телесним кретањем-вежбањем чини, пре свега, **себе саме ради**“.*

Матић исправно размишља да у одређеном узрасту и у одређеним животним условима, телесно кретање-вежбање постоји као потреба, али се не осећа као потреба (Матић, М., Бокан, Б., 1990:107):

„Потреба за телесним кретањем-вежбањем се отуђила као потреба; од унутрашње потребе претворила се у спољашњу потребу; од аутономне претворила се у хетерономну“.

Увођењем расправе о потребама телесног кретања-вежбања као аутономним и хетерономним потребама, Матић све више улази у простор императивности као основног услова за свесно опредељење ка телесном вежбању и наводи следеће (Матић, М., Бокан, Б., 1990:108):

*„Ово „предузимање мера“ открива континуитет атрибута „животна“ потреби телесног кретања (-вежбања), али сада на једном вишем нивоу – нивоу свести, претварајући потребу за њим из факта који се (телесно) осећа у **ИМПЕРАТИВ** који се (свесно) захтева и, најзад, у **ВРЕДНОСТ** која се (слободно) изабира“.*

Ова Матићева мисао само потврђује, да је Матић у поимању етичких вредности телесног кретања-вежбања уважавао Кантов категорички императив и аутономију личности у процесу примењивања одређених облика телесног вежбања. Иако није изричито у методолошком смислу наводио **Кантову деонтолошку етичку теорију**, у његовом поимању се јасно и недвосмислено потврђује да *„(морална) навикаредовног и*

систематског бављења телесним кретањем-вежбањем“ има пуно значење етике моралности коју је развијао Кант („Делуј само према оној максими за коју у исто време можеш желети да она постане један општи закон“ – Кант, И., 2008:60).

ЗАКЉУЧАК

Уз примену теоријске анализе и анализе садржаја најзначајнијих дела Миливоја Матића, а ослањајући се на теоријске концепције водећих теоретичара и филозофа, аутори су интерпретирали могући допринос Миливоја Матића теорији и пракси физичког васпитања, као и општој теорији физичке културе.

Као оригинални допринос теорији и пракси физичког васпитања, може се сматрати „*Матићева методика морала*“ по узору на Кантову деонтолошку етичку теорију. На плану опште теорије физичке културе, уводећи у теоријске расправе елементе филозофског мишљења, Миливоје Матић је теорију физичке културе подигао на ниво филозофске контемплације, што је његов оригинални допринос у развоју опште теорије физичке културе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аристотел. *Никомахова етика*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2003.
2. Бабић, Јован. *Морал и наше време*. Београд: Службени гласник, 2005.
3. Бабић, Јован. *Добра воља*. Theoria 4, 50:7-20, 2007.
4. Бабић, Јован. *Етика и морал*. Theoria 1, 51:35-48, 2008.
5. Бокан, Божо (прир.). *Миливоје Баћа Матић – Пригодна истраживања и казивања о животу и делу др Миливоја Матића, професора Факултета физичке културе Универзитета у Београду*. Београд: Факултет физичке културе, 2000.
6. Vokan, Božo. Physical anthropology and inductive reasoning in domestic scientific literature: The basic paradigm for research and argumentation on human physical activity. *Serbian Journal of Sports Sciences*, 7(1-4): 85-128, 2013.
7. Голубовић, Загорка. *Човек и његов свет – у антрополошкој перспективи*. Београд: Просвета, 1973.
8. Добријевић, Александар. *Ка адекватној етичкој теорији*. Филозофија и друштво XXII-XXIII, стр. 65-114. Београд: Институт за филозофију и друштвену теорију, 2003.
9. Кант, Имануел. *Заснивање метафизике морала*. Београд: Дерета, 2008.
10. Кангрџа, Милан. *Етика – основни проблеми и правци*. Загреб: Голден маркетинг-Техничка књига, 2004.

11. Матић, Миливоје. *Час телесног вежбања*. Београд: НИПУ Савез за физичку културу Југославије, 1978.
12. Матић, Миливоје и др. *Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања-вежбања*. Београд: Факултет за физичко васпитање Универзитета у Београду, 1982.
13. Матић, Миливоје и Божо Бокан. *Физичко васпитање – увод у стручно-теоријску надградњу*. Београд: Факултет за физичку културу Универзитета у Београду, 1990.
14. Матић, Миливоје. *Општа теорија физичке културе*. Београд: Факултет физичке културе, 1992.
15. Матић, Миливоје и Божо Бокан. *Општа теорија физичке културе*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, 2005.
16. Мил, Џон, Стјуарт. *Утилитаризам*. Београд: Дерета, 2003.
17. Фром, Ерих. *Здраво друштво*. Београд: Рад, 1980.

ESSAY ON THE ETHICAL VALUES OF PHYSICAL MOVEMENT-EXERCISE IN THE WORK OF MILIVOJE MATIĆ

SUMMARY

In a theoretical essay authors have conducted an analysis of the papers by one of the most significant theoreticians and practitioners of methodology of physical education in Serbia, full-time professor Milivoje Matić, PhD. Four publications by this author found themselves to be the focus of the analysis: “*Physical Education Class*” (1978), “*Axiological and Methodological Bases of Revalorization of Physical Movement-Exercise*” (1982), “*Physical Education – Introduction to Expert and Theoretical Improvement*” (1990) and “*General Theory of Physical Culture*” (2005). With the application of theoretical analysis and content analysis of said books, and relying on theoretical conceptions of leading theoreticians and philosophers, authors have interpreted the potential contribution of Milivoje Matić to the theory and practice of physical education, as well as to the general theory of physical culture. “*Matić’s Methodics of Morals*”, modelled on Kant’s deontological ethics theory can be considered an original contribution to the theory and practice of physical education. In the area of general theory of physical culture Milivoje Matić has elevated the theory of physical culture to the level of philosophical contemplation by introducing elements of philosophical thinking into theoretical discussions, which is his original contribution to the development of the general theory of physical culture.

Key words: Milivoje Matić / Physical movement-exercise / Ethical values / “Matić’s Methodics of Morals”, / The onset of philosophy of physical culture

ЭССЕ ОБ ЭТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЯХ ФИЗИЧЕСКОГО ДЕЙСТВИЯ-УПРАЖНЕНИЯ В ТРУДАХ МИЛИВОЙЕ МАТИЧА

АННОТАЦИЯ

В эссе авторами проведен анализ трудов одного из наиболее значимых теоретиков и практиков методики физкультурного образования в Сербии, кандидата наук, профессора Миливойе Матича. Проанализированы четыре публикации: «Физическое воспитание в классе» (1978), «Аксиологические и методологические основы ценностей физического действия-упражнения» (1982), «Физическое воспитание – Введение в экспертное и теоретическое совершенствование» (1990), «Общая теория физической культуры» (2005). Используя теоретический анализ и контент-анализ содержания указанных книг, руководствуясь теоретическими концепциями ведущих теоретиков и философов, авторы интерпретировали существенный вклад Миливойе Матича в теорию и практику физического воспитания, а также в общую теорию физической культуры. «Методику морали Матича», основанную на деонтологии И. Канта, можно считать оригинальным вкладом в теорию и практику физического воспитания. В области общей теории физической культуры Миливойе Матич развил теорию физической культуры до уровня философского созерцания, введя элементы философского мышления в теоретические дискуссии, что является его оригинальным вкладом в развитие данной теории.

Ключевые слова: Миливойе Матич, физические действия-упражнения, этические ценности, «Методика Морали Матича», зарождение философии физической культуры.

Примљено 23.3.2016.
Одобрено за штампу 30.4.2016.